

KNIHOVNA JAKO AKTIVIZAČNÍ CENTRUM

Ivana Rösslerová, Krajská knihovna Vysočiny Havlíčkův Brod

Trvalý rozvoj osobnosti se postupně stává nedílnou součástí života každého jedince. Žádá si to doba, ve které žijeme. Je charakteristická rychlými společensko-ekonomickými změnami, růstem pracovních nároků a sílícími nároky na nové znalosti, dovednosti a rychlou orientaci v měnícím se prostředí. Požadavek úspěšného uplatnění se v informační společnosti a po celý život tak říkájíc „držet krok s dobou“ je již nereálné naplňovat bez soustavného vzdělávání, rozvoje osobnosti a aktivizace duševní činnosti.

Potřeba celoživotního vzdělávání

Jednou z vhodných forem permanentní kultivace člověka a aktivizace jeho rozvoje je celoživotní vzdělávání. Podílí se na socializaci jedince a je hlavním nástrojem vpravování se do kultury příslušné společnosti. Umožňuje, aby člověk v kterémkoliv okamžiku své životní etapy vstoupil do vzdělávacího procesu a odstranil pociťované mezery ve svém vzdělání. Specifickým rysem celoživotního vzdělávání je jeho dynamičnost, která se projevuje v neustálém přizpůsobování se nově vznikajícím potřebám. Celoživotní vzdělávání je významným prostředkem jak společenského pokroku, tak rozvoje životních kvalit jednotlivce¹.

Školské instituce na zvyšující se potřebnost vzdělávání populace reagují a přizpůsobují se sílící potřebě celoživotního učení, mimo jiné tím, že obohacují své vzdělávací programy o distanční a kombinované formy studia, e-learning a zájmové vzdělávání. Nabídku škol dále rozšiřují soukromé subjekty; jedná se především o různé vzdělávací agentury, které zprostředkovávají další profesní vzdělávání a zajišťují významnou část nabídky rekvalifikačních kurzů.

Vzdělávací funkce knihoven

Přestože se nabídka vzdělávání postupně rozšiřuje, zdaleka není schopna uspokojit celospolečenskou poptávku po široce pojatém vzdělávání dospělých. Opomíjeno zůstává například zájmové a volnočasové vzdělávání pro širokou veřejnost, které by zpřístupnilo vzdělávání těm cílovým skupinám, kterým zároveň chybí elementární podmínky k dalšímu profesnímu

¹ BOČKOVÁ, Věra. *Celoživotní vzdělávání – výzva nebo povinnost?* Olomouc : Univerzita Palackého, 2000, s. 11.

rozvoji. V této oblasti je spatřována jedinečná příležitost pro knihovny, které k realizaci neformálního vzdělávání veřejnosti disponují odpovídajícími předpoklady – významným potenciálem informací, technickým zázemím i kompetentními personálními kapacitami.

Vzdělávací role knihoven je spatřována v mnoha rovinách a knihovny je usilují obsáhnout v co nejširším rozsahu dle svých možností a zaměření. Při určování priorit v poskytování služeb by knihovna měla vycházet z analýzy vzdělávacích potřeb místní komunity a zaměřit se především na ty cílové skupiny, které v místě reálně existují. Veřejné knihovny obecně odvádějí velmi záslužnou činnost v práci s dětmi a s mládeží, učí je nezbytným dovednostem při zacházení s tradičními i elektronickými médii, podporují a motivují děti ve snaze o nabývání základní funkční a informační gramotnosti, v získání kulturního přehledu i náležitých čtenářských návyků. Jedenadvacáté století potřebuje rozmanitost talentů a osobností. Proto je velice důležité umožňovat dětem objevovat okolní svět a realizovat se v mnoha oblastech umění, vědy, kultury, sociálních vztahů i pohybové činnosti². Snaha veřejných knihoven o rozvoj představitosti a tvořivosti dětí s akcentem na pěstování kultury řeči a pozitivního vztahu ke kulturním hodnotám intenzivně napomáhá v růstu osobnostního potenciálu mladého uživatele, aby se vyvinul ve zralou a komplexní dospělou osobnost.

Další významnou skupinou, kterou se veřejné knihovny snaží stále intenzivněji oslovovat, je dospělá populace v celé šíři svého rozvrstvení, u které jsou vzdělávací příležitosti vlivem odchodu z formálního vzdělávacího systému v porovnání s možnostmi dětí a mládeže povážlivě zmenšeny.

„Žádný člověk není příliš mladý ani příliš starý, aby nemohl používat knihovnu“³. Rozhodující však je, aby jedinec byl dostatečně zainteresovaný a motivovaný pracovat na svém osobnostním rozvoji a byl v tomto smyslu po celý život aktivně stimulován. Snahou je, aby dospělý jedinec disponoval natolik zažitými návyky, že se učení a poznávání, vyhledávání informací a osvojování nových dovedností prostřednictvím každodenní pracovní činnosti, využívání služeb knihoven a dalších vzdělávacích institucí včetně mimovolního vzdělávání stane přirozenou součástí jeho každodenního života. Čím většího vzdělání jedinec dosahuje, tím více touží po dalším vzdělávání. Na tuto přímou úměru by nemělo být zapomínáno.

Knihovny a další kulturní instituce se začínají ve stále rostoucí míře prosazovat ve vzdělávacím systému a intenzivně posilují svou vzdělávací

² VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Proměny vzdělávacího kontextu a kompetence učitelů pro tvorbu ŠVP v odborném vzdělávání : studijní texty pro projekt PILOT-S : přílohy k textu*. [Praha : MŠMT], [2005?]. Nestr.

³ *Služby veřejných knihoven : směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj*. Praha : SKIP, 2002, s. 30.

roli. Vývoj postupně směřuje k tomu, že knihovny a další vzdělávací organizace coby zástupci neformálního vzdělávání se postupně začlení do komplexního vzdělávacího systému jako rovnoprávní partneři formálních vzdělávacích institucí. Nestane se tak pochopitelně samo sebou. Tento koncepční záměr na jedné straně vyžaduje mnohem pružnější rámec školního vzdělávání, který bude více podporovat samostatné učení a umožní lépe reagovat na rozmanité schopnosti a zázemí žáků. Ze strany kulturních institucí bude nárokováno mnohem aktivnější plnění vzdělávací role a vznik kvalitních edukačních programů pro širokou veřejnost za současného zdokonalení přechodů mezi oběma formami vzdělávání, tj. mezi formálním a neformálním učením⁴.

V oblasti osvěty a zájmového vzdělávání, které má v knihovnách dlouhodobou tradici, jsou veřejnosti velmi oblíbeny besedy, setkání se zajímavými osobnostmi a kulturně vzdělávací pořady nejrůznějšího zaměření. Jmenujme například literární besedy, autorská čtení, hudební produkce, divadelní představení, filmové projekce či cestopisně zaměřené programy apod. Mnohé knihovny tyto jednorázové aktivity sdružují a vytvářejí z nich pásma na pokračování, případně dle svých možností organizují ucelené přednáškové cykly na způsob již systematicky realizovaných akademií třetího věku nebo univerzit volného času.

Univerzita volného času při Krajské knihovně Vysočiny

Univerzita volného času (dále UVČ) vznikla při Krajské knihovně Vysočiny Havlíčkův Brod (dále KKV) jako samostatný vzdělávací projekt, jehož smyslem bylo vytvořit pro nejširší veřejnost optimální podmínky k celoživotnímu vzdělávání. Přípravy programu započaly již v roce 2001, vlastní činnost pak zahájila v září roku 2002 a od té doby se její aktivity úspěšně rozvíjejí. Během čtyř let svého působení se stala významnou součástí nabídky vzdělávacích služeb, které knihovna poskytuje obyvatelstvu zdejšího regionu. UVČ vtiskla svou formou i rozsahem místní krajské knihovně image průkopníka v oblasti celoživotního vzdělávání.

Primárním cílem UVČ je zpřístupnění celoživotního učení co nejširšímu počtu zájemců. Záměr vychází z naléhavé společenské potřeby, aby se celoživotní vzdělávání stalo skutečností opravdu pro všechny. V souladu s Programem rozvoje kraje⁵ napomáhá ke zvyšování vzdělanosti obyvatelstva a adaptability pracovních sil na trhu práce. Tím naplňuje jednu z hlav-

⁴ *Celoživotní učení pro všechny : zasedání Výboru pro vzdělávání OECD na úrovni ministrů ve dnech 16. – 17. ledna 1996.* Praha : Učitel'ské noviny – Gnosis, 1997, s. 33.

⁵ Viz <http://extranet.kr-vysocina.cz/download/ORR/PRK/programovacsstprk.pdf>.

ních priorit kraje soustavně zlepšovat kvality sociálního prostředí s důrazem na rozvoj lidských zdrojů.

Charakter vzdělávání na UVČ lze specifikovat takto:

- Zájmové (probíhá ve volném čase účastníků)
- Neformální (mimoškolní vzdělávání)
- Systematické (skladba přednášek není nahodilá, tvoří systém)
- Mezigenerační (podporuje setkávání generací)

UVČ je určena široké veřejnosti bez omezení věku, pohlaví a sociálního postavení. Neplatí zde žádné limity. Připravený studijní program je určen všem věkovým kategoriím. Předchozí vzdělávání není podmínkou a získané znalosti se neověřují testy. Přednášky jsou realizovány kvalifikovanými lektory, ovšem populární a přístupnou formou tak, aby výkladu rozuměl každý účastník bez jakékoliv předchozí přípravy. Cílem studia na UVČ není obdržení certifikátu, nýbrž zájem o obor, načerpání nových vědomostí a dovedností či prostě jen chuť vrátit se po letech do prostředí poslucháren a přednáškových sálů.

Školní rok je členěn na semestry, podobně jako na vysoké škole. Navržený studijní program zahrnuje atraktivní obory humanitního, společensko-vědního, přírodovědného i technického charakteru. Výuka na UVČ probíhá formou přednášek a multimediálních metod (počítačových lekcí). V každém semestru se v rámci vybraného vyučovacího předmětu uskutečňuje vždy 8 dvouhodinových přednášek nebo počítačových lekcí, to znamená že každý vyučovací předmět v aktuálním semestru disponuje hodinovou dotací 16 hodin. Výuka se koná vždy jedenkrát za 14 dní⁶ v pravidelných časových termínech.

Studium na UVČ je umožněno co největšímu množství posluchačů dle provozních kapacit organizátora. Zájemci o studium se do příslušného semestru přihlašují osobně během zápisu, který probíhá pravidelně v září a v únoru, to znamená bezprostředně před zahájením výuky zimního a letního semestru. Posluchač se může zapsat do libovolného počtu oborů. Při zápisu obdrží průkazku posluchače UVČ s potvrzením evidence a doklad o zaplacení aktuálního zápisného. Nezaevidovaní zájemci, kteří si nejsou jisti, zda jejich individuální očekávání budou na UVČ naplněna, mají možnost navštívit podle předmětu jejich zájmu libovolnou přednášku za účelem seznámení se s edukačním prostředím a vytvoření si konkrétní představy o daném způsobu vzdělávání. Rozsah studijních oborů a doba jejich trvání není předem stanovena. Odvíjí se od zájmu posluchačů, kteří mají

⁶ Tato periodicita se ukazuje být velmi vhodnou. Neklade příliš velké nároky na volný čas posluchačů a zároveň vyhovuje těm účastníkům, kteří jsou zaměstnáni ve směnném provozu.

možnost ovlivňovat nabízený studijní program i jeho osnovy konstruktivními náměty a připomínkami. Také organizační zajištění UVČ je vedeno primární snahou, aby soubor studijních oborů v co nejvyšší míře vyhovoval zúčastněnému publiku a jeho aktuálně měnícím se vzdělávacím nárokům.

Posluchači se na studiu částečně finančně spolupodílejí *úhradou zápisného*. Naším cílem je zpřístupnit vzdělávání co nejširšímu okruhu zájemců, proto je výše finanční spoluúčasti stanovována pouze v symbolických částkách. UVČ se snaží formou slev zápisného aktivizovat a v celoživotním učení podpořit zejména ty skupiny populace (seniory, zdravotně znevýhodněné, nezaměstnané, matky na mateřské dovolené), které mají ztížený či dokonce znemožněný přístup k běžným formám vzdělávání.

Výraz „univerzita volného času“ je v obecném povědomí veřejnosti pojmem dosud spíše neznámým. Mnohdy o něm panují zkreslené představy. Za účelem vytvoření rámcové představy o charakteru vzdělávání je někdy UVČ připodobňována zájemcům k univerzitě třetího věku (U3V). Při bližším zkoumání obou forem celoživotního vzdělávání samozřejmě nacházíme markantní rozdíly, ale podstata je podobná. V následující tabulce jsou heslovitě připomenuty zásadní odlišnosti shora uvedených forem vzdělávání dospělých.

Rozdíly mezi UVČ a U3V	
UVČ	U3V
Neformální vzdělávání	Formální vzdělávání
Není vázána na VŠ	Existuje při VŠ
Pro všechny věkové kategorie	Pouze pro seniory
Přijímání zájemci bez podmínky předchozího vzdělávání	Přijímání zájemci s minimálně středoškolským vzděláním
Posluchači přijímání ke studiu jednotlivých semestrů	Posluchači přijímání k ucelnému studiu
Méně systematická výuka	Systematicky propracovaná výuka
Přednášky prezentovány populární formou	Přednášky prezentovány akademicky
Získané znalosti posluchačů se neověřují	Získané znalosti posluchačů se ověřují atestacemi
Posluchači nezískávají žádný certifikát	Posluchači získávají diplom, byť ne využitelný pro získání zaměstnání
Více kapacitní	Méně kapacitní

U3V i UVČ významně sjednocuje jejich společný cíl - aktivně naplňovat a smysluplně obohacovat život přihlášených posluchačů. UVČ vznikla v roce 1993 v Praze jako mladší sestra U3V. Nechala se inspirovat pozitivními specifiky své starší příbuzné a překonala mnohá její omezení, a tak je přístupná výrazně širšímu okruhu zájemců. Podporuje zejména *mezigenerační setkávání*, které je v současné době pojímáno jako jeden z užitečných prostředků aktivizace zúčastněných, vzájemného porozumění mezi generacemi, respektování kulturní rozdílnosti a podpory sociální soudržnosti.

Aktuální činnost Univerzity volného času

V červnu 2006 byl ukončen v pořadí již čtvrtý školní rok vzdělávacího programu UVČ a v rámci něho osmý semestr. Do nabídky letního semestru 2005/2006 byly zařazeny tyto nepočítačové studijní obory:

- Zdravý životní styl
- Základy psychologie
- Filosofie
- Kapitoly z dějin výtvarného umění
- Kapitoly z dějin Havlíčkovobrodská
- Základy psychologie
- Dějiny hudby

Zájemci o ovládnání informačních a komunikačních technologií absolvovali počítačové kurzy těchto vědomostních úrovní:

PC 1 – První kroky s počítačem a Internetem

- PC 2 – Počítač pro mírně pokročilé
- PC 3 – Počítač pro pokročilé
- PC 4 – Užitečné programy názorně
- Počítač – šance pro každého⁷
- Počítačový kroužek pro děti⁸

Do studia letního semestru 2005/2006 byl zapsán celkem 371 posluchač; toto množství tvořilo 317 žen (85 %) a 54 mužů (15 %). Výsledná relace obecně potvrzuje statistiky a výzkumy v tom smyslu, že ženy přistupují ke vzdělávání aktivněji a s větší motivací. Je třeba se však zamýšlet i nad tím, zda je pro muže vytvářena vhodná vzdělávací nabídka. Kromě

⁷ Počítačový kurz pro jakkoliv znevýhodněné uživatele, kteří potřebují srozumitelnější a názornější výklad či specializovaný software. Dříve byl nazvaný Počítač pro handicapované. Místo v něm však stále častěji nacházeli i senioři či další zájemci, kteří se handicapovaní nikterak necítili. Z těchto důvodů byl v roce 2004 kurz přejmenován na Počítač – šance pro každého.

⁸ V počítačovém kroužku pro děti se mladí zájemci od 9 do 13 let učí zábavnou formou programovat se softwarovým produktem Baltík české firmy Soukup Graphic Programming Systems (SGP Systems), viz <http://www.sgp.cz>.

počítačových kurzů je vzdělávání na UVC zaměřeno spíše humanitně, což mnohem více vyhovuje ženám než mužům. Z celkového počtu přihlášených do aktuálního semestru navštěvovalo nepočítačové obory 265 posluchačů. 106 zájemců se přihlásilo do počítačových kurzů, v rámci kterých tvořili 13 skupin po 8-9 účastnících.

Posluchači přihlášení do jednotlivých oborů v LS 2005/2006		
Studijní obory	Počet přihlášených	Věkový průměr
Zdravý životní styl	31	64 let
Základy psychologie (dopolední)	40	60 let
Filosofie	29	51 let
Kapitoly z dějin výtvarného umění	78	59 let
Kapitoly z dějin Havlíčkobrodsko	21	66 let
Základy psychologie (večerní)	42	38 let
Dějiny hudby	24	62 let
Posluchači nepočítačových oborů celkem	265	57 let
PC 1 – První kroky s počítačem a Internetem	27	46 let
PC 2 – Počítač pro mírně pokročilé	34	44 let
PC 3 – Počítač pro pokročilé	24	49 let
PC 4 – Užitečné programy názorně	8	48 let
Počítač – šance pro každého	6	72 let
Počítačový kroužek pro děti	7	11 let
Posluchači počítačových oborů celkem	106 99*	45 let 52 let*
Posluchači všech studijních oborů celkem	371 317 žen 54 mužů	51 let

* Součet dospělých posluchačů počítačových oborů a jejich věkový průměr bez započítání dětí navštěvujících počítačový kroužek.

Zkušenosti ze čtyřletého působení Univerzity volného času

UVC prodělala během své čtyřleté činnosti progresivní rozvoj. Ze skromného programu dvou nepočítačových a dvou počítačových oborů se rozrostla v poměrně rozsáhlý vzdělávací projekt se slibnou perspektivou, který oslovuje široké publikum občanů Havlíčkobrodsko a okolí, a na kterém participuje řada místních organizací i významných regionálních osob-

ností. Prvotní cíle transformované do snahy zprostředkovat především znevýhodněné seniorské skupině celoživotní vzdělávání formou populárně prezentovaných studijních oborů a ověřit si v praxi životaschopnost takového projektu, se přesunuly do roviny smělejších plánů.

Statistika UVČ								
Ukazatele	ZS 02/03	LS 02/03	ZS 03/04	LS 03/04	ZS 04/05	LS 04/05	ZS 05/06	LS 05/06
Počet posluchačů nePC oborů	60	99	146	143	193	230	251	265
Počet posluchačů PC oborů	32	108	142	93	81	100	117	106
Počet posluchačů celkem	92	207	288	236	274	330	368	371
Počet oborů celkem	4	6	9	10	10	12	13	13
Počet přednášek + PC lekcí	48	128	168	136	144	168	168	174
Počet odučených hodin	96	256	336	272	288	336	336	348
Náklady v Kč	28.000	70.000	95.000	79.000	83.000	94.000	99.000	98.000
Příjmy v Kč	14.000	34.000	50.000	46.000	62.000	88.000	100.000	98.000

Vysvětlivky k tabulce: nePC obory – nepočítačové obory, PC obory – počítačové obory, náklady – výdaje zahrnující vyplacené honoráře lektorům a metodikům, příjmy – zápisné vybrané od posluchačů

Mohutná poptávka a ohlas místního společenství na zahájený program potvrdily náš původní předpoklad o potřebnosti a užitečnosti projektu nejen pro zdejší komunitu, ale i pro samotnou knihovnu. Naším současným cílem je rozvíjet probíhající vzdělávací program, oslovovat stále širší spektrum cílových skupin při zachování kvantitativní i kvalitativní úrovně nabídky a nadále naplňovat očekávání posluchačů a dalších zájemců, kteří UVČ postupně zahrnují do svých životních programů a dlouhodobých osobních perspektiv.

Přestože senioři tvoří na UVČ většinovou skupinu, i přesto zde dochází k prospěšnému mezigeneračnímu setkávání, které napomáhá rozvíjení vzájemné tolerance, pochopení a soudržnosti. Návštěvy přednášek významně přispívají k rozšíření potřebného sociálního kontaktu seniorů a k prohlubování přátelských mezilidských vztahů. Připomeňme si v této souvislosti Diogenova slova: „Vzdělání přináší mladým lidem umírněnost, starým útěchu, chudým bohatství a bohatým ozdoby“⁹.

Kvantitativní hodnocení několikaleté činnosti UVČ nejpřesněji poskytují statistické ukazatele, které o dosažených výsledcích vypovídají s objektivní měřitelností číselných údajů. V následující tabulce lze vyčíst jak rychle stoupal počet zapsaných posluchačů, počet prezentovaných oborů i množství odučených hodin v průběhu jednotlivých semestrů. Bez zajímavosti nejsou ani položky nákladů a příjmů.

Aktivizační programy – nová forma rozvoje duševní činnosti

Objem informací nezbytných pro náš život roste závratnou rychlostí a ruku v ruce s ním i nezbytnost uchovávat si fungující paměť a duševní výkonnost nejen v produktivním věku, ale i v postproduktivním. Senioři jsou dnes početnou vitální skupinou, ochotnou vzdělávat se a učit se to, co jim pomůže udržovat svěžest a fungovat efektivněji. To, co je znepokojuje nejčastěji, je zhoršující se paměť a tato více či méně oprávněná obava s přibývajícím věkem vzrůstá. Je spojena s hrozbou zvyšujícího se počtu výskytu demencí a jejich ničivého účinku na paměť. Proto se stále více zajímají o možnosti jejich léčby, ale především prevence¹⁰.

Zhoršování paměti vnímá od určitého věku každý z nás a s přibývajícím věkem vzrůstá oprávněná či neoprávněná obava. Prevence i léčení často vyžadují podobný přístup. Většina odborníků je přesvědčena, že pravděpodobně jediným současným účinným preventivním prostředkem proti Alzheimerově demenci a jejímu ničivému účinku na paměť je systematický kognitivní trénink. Česká společnost pro trénování paměti a mozkový jogging¹¹ pořádá každoročně certifikované trenérské kurzy, které jsou primárně určeny pro domovy důchodců, ústavní zařízení pro seniory a další zařízení sociálních služeb¹². Získané lektorské dovednosti je s jistou dávkou kreativity a invence možné implementovat i do nabídky vzdělávacích služeb knihoven a využít je v kurzech pro veřejnost. Knihovny dispo-

⁹ ŠOLC, Jan. Vzdělávání dává mladým umírněnost, starým útěchu. *Andragogika*. 2005, roč. 9, č. 1, s. 13.

¹⁰ VEJSADOVÁ, Jana. *Mnémé : paměť a kreativita* [online]. c2006 [cit. 2006-08-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sweb.cz/mnemea/>>.

¹¹ Viz <http://www.trenovanipameti.cz>

¹² VEJSADOVÁ, Jana. Aktivizační programy pro seniory. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2005, roč. 5, č. 1 [cit. 2006-08-10]. Dostupný z WWW: <<http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=217&advatic=yes>>. seniory

nují širokou uživatelskou základnou a hodnotným informačním, prostorovým i didaktickým zázemím, což je pro realizaci obdobných aktivit základní předpoklad.

Aktivizační programy při Krajské knihovně Vysočiny

Krajská knihovna Vysočiny (KKV) začala aktivizační programy a kurzy paměti rozvíjet v roce 2002. Od samého počátku se setkaly s velkým zájmem veřejnosti a postupně se staly součástí vzdělávacích služeb knihovny pořádaných na území kraje Vysočina i v rámci celé republiky, kde se jimi nechávají s velkou odezvou inspirovat další veřejné knihovny.

Účastníci se v kurzech dovídají, jak pracuje mozek, kde se zpracovávají a uchovávají informace a jak mohou využívat vlastní paměť, aby si pamatovali lépe a více. Podle vlastních schopností zvládají různé paměťové techniky a učí se, jak si lépe vybavit jména, čísla, ale také například odborné výrazy a slovní zásobu v cizím jazyce. Pracují s textem, s jazykovými slovníky, encyklopediemi a učí se využívat další informační zdroje. Rozvíjejí vlastní kreativitu a invenci, schopnosti postřehu a myšlení, ale i sociální kompetence, smysl pro týmovou práci a schopnost komunikace.

Obvyklý rozsah základního programu je 16 hodin. Počet účastníků se pohybuje od 12 do 16ti ve skupině. V tomto optimálním počtu se mohou do připravených aktivit zapojovat v průběhu lekce všichni zúčastnění, což je velmi důležité. Složení skupiny je ideální, má-li vyrovnané zastoupení mužů i žen. Ve většině případů však početně převládají ženy, podobně jako u programu UVČ. Z důvodu hormonálních změn probíhajících v druhé polovině života jsou ženy z hlediska výskytu demencí více rizikovou skupinou, zároveň jsou i zvidavější a snadněji překonávají ostych. Muži mají mnohdy tendenci význam aktivit zlehčovat, ale za touto snahou se často skrývá obava z odhalení jejich slabých stránek a případné neznalosti. O hledání nedostatků však v kurzech nejde a v žádném případě nesmí jít. Naopak je velmi potřebné, aby každý účastník sám zaznamenal, jaká byla jeho úroveň na počátku kurzu a jakého zlepšení dosáhl v průběhu tréninku. Lektor vždy usiluje o přesvědčení účastníků, že dokáží mnohé a že jsou minimálně stejně tak schopní jako ostatní kolegové. Nikdy se nesmí jednat o upevňování sebevědomí lektora, prioritou je vždy zvyšování zdravého sebevědomí účastníků kurzu¹³.

Konkrétní obsah tréninkových kurzů pro jednotlivé cílové skupiny se řídí zájmem a složením komunity. Program je rozmanitý, pokrývá širokou paletu kognitivních funkcí zahrnujících paměť a je vždy přizpůsoben přednostem a schopnostem jednotlivých účastníků.

O tuto formu aktivizačních programů je stále větší zájem. Dodávají motivační impuls zejména těm cílovým skupinám, kterým se zásadně změnil životní rytmus a dosavadní zvyklosti (odchod do důchodu, ztráta životního

¹³ Tamtéž

partnera), ale uvítají ho všichni, kteří hledají novou náplň a vyšší kvalitu života. Vhodné jsou i pro komunity, které spojuje společný zájem (mamin-ky na mateřské dovolené, studenti, pracovní kolektivy), zdravotní handicap či onemocnění. Kurzy jsou požadované rovněž jako zájmová náplň rekreač-ních pobytů či ve formě jednorázových přednášek a mohou být součástí různorodých vzdělávacích programů.

Důležitým aspektem využitelnosti těchto programů v nabídce knihoven je snadná realizovatelnost a finanční dostupnost, protože jsou samofinanco-vatelné a využívají lokální možnosti. Jediným a velmi rychle navráceným nákladem je odborná příprava knihovníka, který následně při vedení těchto programů uplatní nejen získané dovednosti, ale zároveň i svou profesní odbornost a zkušenosti z práce s informacemi a informačními zdroji.

Závěr

Veřejné knihovny zaznamenaly probíhající společenské změny a dů-sledku toho radikálně mění svou tvář i roli. Z tradičních institucí zaměřen-ých převážně na knihovní výpůjční služby se současné knihovny vyvíjejí v moderní multifunkční střediska, která pod jednou střechou vedle tradič-ních služeb soustřeďují i bohatý komplex vzdělávacích a aktivizačních programů podporujících rozvoj klíčových kompetencí a zvyšování duševní aktivity účastníků. Knihovna, která citlivě vnímá potřeby svého regionu, řídí se jimi a ve své činnosti předjímá budoucí společenský vývoj, se stává hodnotným a nepostradatelným sociálním centrem, přispívajícím k soudrž-nosti místního společenství a ke zlepšování kvality života uživatelů.

Literatura::

BOČKOVÁ, Věra. *Celoživotní vzdělávání – výzva nebo povinnost?* Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 29 s. ISBN 80-244-0155-X.

Celoživotní učení pro všechny : zasedání Výboru pro vzdělávání OECD na úrovni ministrů ve dnech 16. – 17. ledna 1996. Praha : Učitelské noviny – Gnosis, 1997. 374 s.

RÖSSLEROVÁ, Ivana. *Knihovna jako vzdělávací centrum regionu.* Praha, 2006. 124 s., 17 s. příl. Diplomová práce. Ústav informačních studií a knihovnictví.

Služby veřejných knihoven : směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj. Praha : SKIP, 2002. 127 s. ISBN 80-85851-14-8.

ŠOLC, Jan. Vzdělávání dává mladým umírněnost, starým útěchu. *Andragogika.* 2005, roč. 9, č. 1, s. 13. ISSN 1211-6378.

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Proměny vzdělávacího kontextu a kompetence učitelů pro tvorbu ŠVP v odborném vzdělávání : studijní texty pro projekt PILOT-S : přílohy k textu.* [Praha : MŠMT], [2005]. Nestr.

VEJSADOVÁ, Jana. *Mnémé : paměť a kreativita* [online]. c2006 [cit. 2006-08-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sweb.cz/mnemea/>>.

VEJSADOVÁ, Jana. Aktivizační programy pro seniory. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2005, roč. 5, č. 1 [cit. 2006-08-10]. Dostupný z www: <<http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=217&advatic=yes>>.